

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: DUMINEC'A.

PRETIULU ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungari'a:

Pe unu anu 5 fl.—cr., pe 1/2 anu 2 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

Pe unu anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.

PRETIULU INSERTIUNILORU:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.;

si mai sus 5 fl. v. a.

Correspondentiele sè se adreseze Redactiune

„BISERIC'A si SCÓL'A.“

Èr banii de prenumeratiune la

TIPOGRAFIA DIECESANA in ARAD.

Nr. 4218/1889.

Onoratoru corporatiuni bisericesci, iubitului cleru si poporu din tractulu protopopescu alu Aradului.

Daru si indurare dela Dumnedieu Tatalu si Domnulu nostru Isusu Christos.

Dupace veneratulu nostru Consistoriu prin conclusulu seu dto 3/15 Noemvre 1887. Nr. 340 a dechieratu de vacantu scaunul protopopescu din tractulu Aradului, dispunendu definitiv'a deplinire a acelu scaunu, conform asiediemintelu nòstre bisericesci, dupace concernintele sinodu protopopescu intrunitu la 2/14 Agusta a. c. in sfer'a sa de competentia a efectuitu alegerea in cea mai buna ordine si in fine dupace veneratulu nostru Consistoriu in siedinti'a sa dela 17/29 a. c. dintre cei trei candidati alesi de sinodulu protopresbiteralu, a aflu de bine a denumi de protopresbiteru alu Aradului, si deodata de parochu la parochi'a protopresbiterala din Aradu pre veneratulu parinte **Moise Bocsianu**, parochu in Curticiu si administratoru alu susnumitului tractu protopresbiteralu, — Noi incuviintiandu acelu actu de denumire, pre alesulu, respective denumitul dhpã rãnduie'l'a santei nòstre bisericì in diu'a de adi l'amu chirotesita si promovatu la rangulu de protopresbiteru pentru tractulu Aradului si totodata in poterea dreptului nostru Archierescu l-amu provediut si cu gramat'a archierésca cuvenita.

Cand Vi aducemu la cunoscintia cele de sus si intrun'a Vi notificãm, ca terminulu introducerei noului protopopu in scaunulu seu in contielegere cu venerabilulu nostru Consistoriu l'am statoritu pe diu'a de 1/13 Octomvre a. c. totodata prin literile nòstre

presiuti Ve si indotaramu pre Voi On. corporatiuni bisericesci, inbitu cleru si poporu din tractulu Aradului, cá pre nou alesulu, denumitul si chirotesitul protopresviteru Moise Bocsianu se-lu cunòsceti de protopresviterulu vostru instituitu conformu asiediemintelu santei nòstre bisericì, ca pe atare se-lu respectati, lui se ve adresati in tóte afacerile apartinetorie oficiului protopresviteralu, se-i dati tot sprijinulu recerutu intru promovarea afaceriloru protopresviteratului, èr ordinatiunile mai inalte, cari Vi se voru comunicá prin trensulu se le primiti si impliniti cu tóta bunavointi'a si acurateti'a.

Dupa cari inpartasindu-Ve tuturoru binecuventarea Archierésca amu remasu,

Arad, 24. Septemvre 1889.

Alu Vostru tuturoru

de binevoitoriu:

Ioanu Metianu, m. p.

Episcopulu Aradului.

Alegeri seversite in timpulu din urma in eparchi'a Aradului.

Deca ar fi, se judecãm capacitatea si maturitatea unui poporu pentru e desvoltare mai naturala, mai succésa, si mai conscia prin vieti'a publica constitutionalã — dupa modulu cum pasiescu factorii indreptatiti intru alegerea functionariloru, atunci ar trebui, se-ne felicitãm pentru modulu, cum s'au seversitu mai multe alegeri in timpulu din urma in eparchi'a Aradului.

Dar cronicariulu nu este chiamatu nici a-se bucurá, nici a-se superá de cele ce se petrecu, de cele ce se sevèrsiescu; ci a lui chiamare si detorin-

tia este a privi cu ochiu agere tóte, a-le înscrie în condic'a s'a, si celu multu a face conclusiunile ce afla de lipsa, pentru cá astfeliu totu ceea ce se petrece se fia, si se remana o scóla a vietii, o scóla practica atât pentru actualitate, cât si pentru viitoriu.

Pusi în servitiulu acestei detorintie, constatám, ca alegerile seversite în timpulu din urma în eparchi'a Aradului întrecu multu în ordine, în pace si în buna întielegere unele alegeri, seversite chiar de aceiasi omeni în trecut, pentru cá publiculu mare se judece, si se concluda asupra loru în deplina cunoscentia de cauza.

S'au întemplat mai de unadi la noi în eparchia doue alegeri de protopresviteru, si precum am avut ocaziune a constatá si la alta ocaziune, vorbindu despre aceste alegeri, ambe au decursu într'o forma frumósa, cu observarea dispușetiunilor legii si regulamentelor în vigóre, si în deplina întielegere si dragoste a alegetorilor si în deplina armonia a factoriloru îndreptatiti a avé cuventu decidiatoriu în astfeliu de alegeri. Si daca am revenit de nou asupra acestor alegeri, o-am facut numai pentru cá se amințim ceea ce în róndulu trecut nu am sciutu, si anume, ca încontra amenduror acestor alegeri au încursu si proteste, si respective apele de nulitate catra prèvenerabilulu consistoriu metropolitanu, si anume în un'a din aceste alegeri a intratu protestu din partea unui recurentu, ér în a dou'a din partea unui recurentu si din partea duoru alegetori dintre cei șeptedieci si doi de membri ai sinodului protopresviteralu. Forulu competente s'a pronunțiatu, si respective se vá pronunția la timpulu seu asupra acestoru proteste si apeluri dupa cum va aflá, ca este legalu si în interesulu vietii si moralei publice bisericesci. Ceea ce se póte dice de acum, este numai, ca în o constitutiune liberala, cum este a nóstra, ceea ce doresce cinev'a se-i-se întemple, si se-i-se faca densului, nu póte împedecá mersulu legalu alu multimei, pentruca acést'a ar însemná unu feliu de constitutiune, cum a fost de pilda aceea, carea odinióra a condusu la destrabalare si peire nefericit'a Polonia.

Dar se mergem mai departe, si se constatám, ca în timpulu din urma s'a mai întemplat la noi în eparchia alegeri de preotu în mai multe comune, si anume: în Pecic'a romana, în San-Nicolaulu micu, în Igrisiu, în Nadabu, în Monostur, în Jabar, precum si multe alegeri de invetiatoriu; si tóte acestea au

decursu în ordine buna, cu observarea formelor, prescise de lege si regulamente, si gasindu-se alegetorii în exercitiulu deplin liberu alu votului loru.

Constatandu acestu frumosu decursu alu alegeriloru, efeptuite în timpulu din urma, si în acelasi timpu aducendu-ne aminte, ca chiar în unele din comunele numite nu astfeliu s'au întemplat cu ocaziunea altor aseminea alegeri, efeptuite în timpulu de mai nainte, ne intrabám, ca ce a contribuit propriamente la acestu rezultat?

Totu acelasi publicu alegetoriu de exemplu a alesu si de asta data preotu în Pecic'a romana si în San Nicolaulu micu, care a alesu si mai nainte; si totu aceeași administratiune bisericésca a condusu alegerile întemplate acum, carea le-a condusu si mai nainte. Dar pre când'alta data chiar în aceste comune s'au întemplat alegeri cu vorbe multe, cu nentielegere, cu proteste si diferite perplessități, pre atunci la alegerile din urma, alegerile seversite în aceste comune au decursu în cea mai mare linisce, si în cea mai buna ordine, în o ordine, pre carea o putem numi exemplara.

Pentru ce s'a întemplat asia atunci, si pentru ce s'a întemplat astfeliu acum?

Cronic'a astfeliu ne vorbesce, ca atunci se amestecasera unu feliu de vorbe nechiamate, si unu feliu de inventiune de fantasia cu intentiunea de a conturbá libertatea si a neliniscí respunderea alegatoriloru. Nu scim, daca si de asta data voru fi luat cuventulu, seau nu, vorbele de atunci. Faptu este inse, ca daca si de asta data voru fi vorbit, apoi s'au lovitu greu, si au întempinat resistentia covêșitória în convingerea nestremutata si în resolutiunea alegetoriloru.

Faptulu acest'a, asia credemu noi, este o dovéda de ajunsu, ca prin administratiunea nóstra bisericésca, s'a începutu, si se continua a se pune în practica o buna îngrijire, cá poporulu în exercitiulu drepturiloru si detorintieloru sale constitutionale se aiba o buna scóla practica, carea se-lu scutéșca de a fi sedusu de vorbe, si se-lu conduca la cugetare si judecata totu mai matura, — dandu-si elu însusi seama de ceea ce face în viéti'a publica mai nainte de a face ceea ce voiesce si doresce si ceea ce dupa lege si dupa întresele sale proprii este detoriu a face.

Intr'o societate seriósa, si carea doresce si lucréza pre o basa sigura pentru inaintarea s'a, pondulu principalu atât în alegeri, cât si în tóte functiunile constitutionale se pune pre respundere si pre consciinti'a respun-

derii pentru tot ceea ce se face; ér respunderea in viéti'a publica este forci'a principala pentru o dezvoltare naturala si succésa; si daca acésta respundere despre ceea ce se lucréza in viéti'a constitutionala a inceputu a-si face locu in inim'a poporului, atunci vorbele nechiamate nu mai au locu acolo. Ele voru incetá de sene, pentru ca nu mai afla terenu, in carele, si prin carele, se se póta alimentá.

Si daca acést'a astfelu este, precum s'a aretat in micu, si in modu partialu, prin unele alegeri din urma, apoi este unu semnu bunu pentru viitoriu si unu pipaibilu resultatu activitáti bisericeii si administratiunei bisericescii din trecutu.

Dar findea vorbim de alegeri, detori suntem a-ne mai ocupá inca de o intrebare, si anume: sunt óre aceste alegeri frumos efeptuite in forma, nimerite si in fondu, in meritu?

La acésta intrebare nimenea in lume nu se póte incumetá a respunde astadi, pentru ca daca ómenii alesi voru corespunde, seau nu, chiamárii lor, dorintii bisericeii si trebuintieloru poporului, este o cestiune, pre carea nimeritu o va poté respunde numai viitoriulu.

Form'a inse, in carea s'au efeptuit acést'e alegeri este, si remane remarcabila si de valóre, din doue punete de vedere, si anume:

1) Omulu alesu si instituitu intr'o functiune cu dragoste, cu buna intielegere si in deplina armonia a factoriloru indreptatiti a avé cuventu in alegerea si instituirea s'a, — este obligat moralmente chiar prin modulu si form'a, in carea a fost alesu, a dezvoltá zelu si devotamentu in functiunea, pre carea o ocupa.

2) O alegere deplin libera, ori este nimerita, ori este mai putien nimerita, este, si remane o insemnata scóla practica pentru alegetori. Daca alegerea in adeveru este nimerita, atunci alegetoriulu se intaresce in independenti'a si resolutiunea s'a de a procede in aceeași forma si la alte asemenea ocasiuni; ér daca alegerea nu este nimerita, atunci alegetoriulu la alte asemenea ocasiuni devine mai precautu, mai ganditoriu si mai prudentu, pentru ca celu ce s'a ars odata, punend man'a in focu, a dou'a óra se feresce de a-o mai pune.

Mai multa precautiune, mai multa gandire si mai multa prudentia sunt apoi calitátile, pre care vomu si staruim cu totii a le vedé popularisandu-se tot mai mult in sinulu poporului nostru.

Cu chipulu acést'a constitutiunea nóstra bisericesca, prin form'a, in carea ea se inactivéza, devine totu mai educativa si mai instructiva pentru poporu.

Si administratiunea nóstra bisericesca pune in tóte afacerile vietii constitutionale pondulu principalu pre acestu punctu de manecare, si anume pre partea educativa a constitutiunei bisericescii. Ér cá dovéda pentru acést'a invocám chiar alegerile de protopresviteru, cele doue, efeptuite acum, precum si alte asemenea alegeri de protopresviteru, seversite mai nainte, in cari totdeun'a s'a tienutu contu in prim'a linia de dorinti'a tracteloru protopresviterali concerninte, esprimata prin votulu maioritáti sinódeloru protopresviterale, desí statutulu organicu, precum se scie, acórda consistoriului dreptulu de a denumí de protopresviteru pre ori care din candidatii cei trei, cari au intrunit mai multe voturi in sinódele protopresviterale.

Si numai asia a fost bine in tóte casurile, in cari astfelu s'a procesu, pentru ca idealulu supremu alu bisericeii este de a devení „o turma si unu pastoriu“, ér catra acestu idealu vom merge numai daca se va respectá dorinti'a maioritátiloru, cand acést'a este in deplina conglasuire cu legea fundamentala si cu regulamentele speciale, si cand dorinti'a si vointi'a maioritáti este espressionea convingerii libere si este provenita din dorulu si nisuinti'a de a lucrá in interesulu afaceriloru comune.

In tóta viéti'a nóstra publica, de cand adeca o avem, si o cunóscem, daca am avut necezuri, cele mai multe, seau chiar tóte, au provenit din motivulu, ca nu arare ori cutarele, seau cutarele, in un'a, seau alta afacere s'a crediutu mai prevedietoriu si mai sciutoriu, decât dóra altulu, si chiar decât maioritatea.

A fost reu astfelu, precum reu este in tóte societátile ai càror membri, unulu apuca o directiune, ér altulu alt'a. Trebuie se fia in totu loculu cinev'a, carele se aiba conducerea in mana, ér acésta conducerea in cele mai bune mani este atunci, când ea este espressionea unanima a tuturor factoriloru indreptatiti a avé cuventu decidietoriu in cutare, seau in cutare afacere.

Vom ajunge neaperat si noi timpulu, in carele toti si fim unu gandu si o semtire in afacerile vietii nóstre publice bisericescii, si in carele se vedem introdusa la noi o disciplina severa a cugetárii si a stepaniei binelui publicu in tóte afacerile vietii nóstre publice.

Acestu timpu póte se fia mai aprópe, ori mai departe; dar odata va urmá de sigur, pentru ca trebuie se urmeze neconditionat.

Si pana atunci inse cele mai bune si cele mai intielepte acte, ce se seversiescu prin viéti'a nóstra constitutională, sunt acelea, cari ne apropiia, si ne conducu spre acésta tienta.

In acésta directiune am vediut pornindu-se intr'ó forma mai remarcabila cá alta data gandirea si sem-tirea celoru indreptatiti a avé cuventu in alegerile, de cari am vorbitu. De aceea am revenit asupra lor, pentru ca dupa noi sunt unu bunu semnu spre mai bine.

Cartea prezentului in reportu cu cartea trecutului.

II.

Daca scólele nóstre elementarie in cei 40 de ani trecuti n'au produsu ródele, de cari are astadi trebuintia poporulu, caus'a principala este de sigur, ca n'amu fostu deplinu in curatu cu cestiunea, ca pre cine privesce propriamente respunderea pentru ceea ce se face, si pentru ceea ce nu se face in scóla.

Au fost ómeni zelosi si inspirati de consciinti'a respunderii, ce o are scól'a si ómenii scólei in istori'a popóreloru; voru fi fost altii, cu mai putiena consciintia; si póte cá voru fi fostu altii, cari in scóla fiindu pusi la lucru, póte ca nici nu voru fi ganditu la acésta respundere; ér societatea nóstra bisericesca si romanésca, gasindu-se in primulu stadiu si in prim'a perióda a desvoltării sale n'a potut exerciá destula putere si stepania, cá se delature din scóla acestu defectu.

Acum amu cam trecutu binisior preste multe cestiuni de organizare. Ne-a ajutatu Ddieu se regulámu multe din cele ce mai nainte nu erau regulate; si deci amu ajunsu in stadiulu, in carele se ne potemu intrebá, ca cine pórtá astadi respunderea pentru ceea ce se face, si pentru ceea ce nu se face in scóla? si cum se punemu acésta respundere in practica, pentru cá toti cei ce lucréza in scóla se fia consciu de dens'a?

Invetiatoriulu trebuie crescutu din pruncia cu respunderea pentru chiamarea lui viitória.

Invetiatoriulu in activitate trebuie des esaminat, daca densulu pórtá, si are in inim'a s'a acésta respundere, — si trebuie tractatu astfeliu, dupa cum da dovedi faptime, ca posiede acésta respundere, si apoi celu ce faptime o are, trebuie aperatu in contra ori càrui atacu indreptatu in contr'a densului.

De aci urméza, ca factorii meniti si chiamati a desvoltá si alimentá in scóla acésta respundere, sunt

trei, si anume: scól'a preparandială, administratiunea bisericesca si societatea intréga

In preparandi'a nóstra s'a facutu in timpulu celoru doue decenii din urma multe imbunatatiri in acésta directiune, — desi marturisimu, cá fiindu in eparchia mare lipsa de invetiatori, se póte, ca si din acestu institutu se se fie strecuratu ómeni, cari se nu fia deplin consciu de chiamarea invetiatorésca. Lipsa de invetiatori mai este si astadi in partile mai serace ale eparchiei; dar nici pre departe in mesur'a, in carea era acésta lipsa in anii de mai nainte.

Astadi preparandi'a nóstra va poté produce din anu in anu totu mai multu, precum nu ne indoim cu ajutoriulu lui Ddieu va si produce, dar grij'a principala a acestui institutu trebuie se fia cu deosebire indreptata, cá nici unu elevu se nu plece de aici pre carier'a invetiatorésca, — fara a duce cu sene, in inim'a s'a, in deplina mesura consciinti'a respunderii, ce o are invetiatoriulu in faci'a istoriei nóstre bisericesci si nationale.

In preparandiele de invetiatori se fauresce astadi istori'a nationala a popóreloru. Si preparandi'a nóstra numai astfeliu va corespunde acestui postulat, daca dens'a, si respective cei ce lucréza intrens'a voru practicá acésta respundere, de ce de altcum in stadiulu, in carele ne gasim, nici ca ne potem indoi.

Dar invetiatoriulu esitu din preparandia si intiatu in viétia cá si totu omulu din lume, intempina si elu greutátile vietii atât in scóla, cât si afara de scóla.

Fórte bine. Dar chiar pentru acést'a, si anume pentru a fi ajutat invetiatoriulu bunu in exercitiulu chiamării si respunderii, ce o are facia de educatiunea si instructiunea poporului esista, si lucréza administratiunea scolaria.

Administratiunea scolaria pana când ne gaseam inca in periód'a de organizare si regulare, de sigur nu a potut face totulu pentru scóla, desi cele cam preste 120 de scóle noue elementarie, infintiate in anii din urma in eparchi'a nóstra sunt o via dovéda, ca multu s'a facutu; dar astadi, când am trecut binisior preste acestu stadiu, administratiunea, bisericesca si-va pote indreptá totu mai multu priverile asupra modului, cum scól'a si-indeplinesce astadi chiamarea, cu atât mai vertos, cu cât societatea nóstra intréga incepe astadi a-se lamuri, si a intrá in unu nou stadiu de gandire si lucrare in afacerile de scóla, cá si in tóte celelalte.

Astadi administratiunea bisericesca cauta, si judeca in tóte pre ómenii de scóla dupa sporiu si dupa modulu, cum constata, ca magistrii scóleloru nostre dovedescu faptime prin sporiulu, ce-lu aréta, ca posedu in inim'a loru consciinti'a respunderii, ce o are scól'a, in faci'a istoriei nóstre nationale.

Care este scól'a cea mai buna pentru fetele de tieranu?*)

O mama nu-i pôte dá fetei sale alta zestre mai buna in viétia, decât se-o crésca cá pe o femeia grijitóre, harnica si cu minte, care in implinirea chemării ei si in fericirea familiei se-si afle bucuri'a vietii.

Cea mai buna invetiátore e insasi mama, cà-ci copilulu in desvoltarea lui este celu mai primitoru pentru tóte invetiaturile bune, elu vede in mama esemplulu celu mai viu si demnu de imitatu, elu tot iea de bunu ce face mam'a, si de aceea o mama se se ferésca a-i dá unu esemplu reu. Este de pilda fórte greu a face cá o copila se fia iubítóre de ordine si curatienia, déca acestea nu le-a invetiatu dela mama s'a. La stradani'a si crutiarea mamei copil'a ia parte inca de mica, si fara de a scí se deda cu ele; ér mai târdiu numai cu greu le pôte invetiá.

O femeia, care a invetiatu aceste virtuti dela mama-sa, respectéza in deprinderile acestor'a totdeuna pe invetiátorea ei, si nu pôte se esiste o mai mare multiamire pentru o mama, decâtu când aude, cà fii'a ei e laudata pentru insusirile aceste bune, si când isi pôte dice: „Acést'a o a invetiatu dela mine!“

Cu timpulu cresce mare copil'a si invetiatorulu dice, cà are destoinicia buna si ca aru fi pecatu déca nu ar lasa-o se invetie mai multu.

Noi suntemu cu stare bunicica dice unu parinte, si putemu trimite copil'a undev'a se mai invetie cev'a, spuneti-mi numai unde?

Celu mai siguru mijlocu de a dá o crescere cum se cade unei fete de tieranu este a face ca ea se fie primita intr'o familia buna, unde se póta invetiá a cunósce o viétia frumósa conjugala, unde se se póta convinge cà unde este educatiune adeverata, acolo este si modestie si nepretensiune, doue surori de cruce, ce umbla mâna in mâna. Déca o fata de tieranu pôte se ajunga intr'o astfelu de familia, ea are mare norocu. Mai târdiu i-si va aduce cu bucuria aminte de acea familia, si si-o va lua totdeuna cá modelu in afacerile ei de casa. In o astfelu de familia buna va luá parte la tóte ispravurile, va fierbe, va cóse, va spelá, firesce cà sub supravegherea femeii de casa: aceste ocupatiuni ea nu le va privi ca jucării, ei le va urmá cu tóta seriozitatea. Lucru firescu cà pe lângá aceste ea nu trebuie se negligeze educatiunea necesara, pentru care in fie-care orasiu fia cât de micu, i se da ocaziune destulu de buna, ci pe langa lucrurile elementare si lucrurile femeesci de mâna, intre cari mai antai numerámu cusutul de albituri si cãrpitul, se se ocupe si cu putiena geografia, istoria si musica, cu deosebire cu cântulu.

Astfelu de familii, cari sunt gata a primi, câte o fetitia séu doue de pe sate in cas'a lor, suntemu siguri, cà se afla mai in fie-care orasielu destule.

*) Dupa Fritz Möhrlin.

Sunt de preferitu asemenea familii din orasie mai mari. Aici e cu atátu mai bine cu câtu se cultivéza diferelele virtuti mai multu cá in orasielu mici. Se ne aducemu aminte numai de curatieni'a si de ordinea dela orasie, cari la tiéra in imbulzél'a ocupatiunilor si in atingerea au atâtea lucruri murdare, nu suntu totu asia de strictu pazite.

Dintre tóte inse este pastrarea si bun'a impartire, care in orasie se cultivéza intr'unu gradu deosebitu, càci aici unde trebuie se cumperi tóte pe bani gata, si unde numai o parte micutia din venitu se da pentru sustinerea casei, aici cu totul alta idea au ómenii despre pastrare, ca la tiéra, unde iau din cosiu si din camara fara de a dá bani.

Aici potu invetiá fetele nóstre se intrebuintieze tóte remasitielu, si se se intrebe adeseori cum se iasa mai ieftinu si mai bine?

Tieranii mai cu stare nupáescu acésta economia „rabdare de fóme orasiénésca,“ inse noi dorimu ca tóte femeile de pe sate se scie cev'a despre acésta rabdare, atunci barbatiloru lor le-ar umblá cu mult mai bine. Amu avutu prieteni, cari ne spuneau, cà unu tieranu ar esí cu multu mai bine la cale, când si-aru puté lua ca nevasta o fata de orasianu, precum de pilda o fata de functionariu, mestesiugaru séu alt'a, cà-ci acelea suntu dedate la o buna si economica impartire, la curatienia si ordine, si sciu cum se grijésca de tóte, pe când fetele dela satu mai multu pradéza.

Petrecerea de unu anu doi la orasiu le invatia pe fetele nóstre tierance, ca nu e auru totu ce scilpesce, le invatia se scie cum se conduca o casa si cu mai putienu.

Tieraniloru inse, cari nu au stare, le recoméndamu cu totadinsulu se'si trimita fetele chiar in serviciu la familii bune, càci la astfelu de familii i-si potu insusi multe lucruri bune si folosítóre.

„Gaz. Transilv.“

Anunziu literalu.

In tipografi'a diecesana din Aradu tocmai a aparutu „**Calendarulu pe anulu dela Christosu 1890**“ si se pote procurá de a dreptulu dela tipografie, precum si dela tote librarielu din locu, ér in provincia de pre la concediuti nostri.

A mai acentuá importanti'a acestui calendaru pentru poporulu nostru romanescu, noi credemu cà e superfluu, dupa ce acum apare „**a unspredececa ora**.“ Tiparitu in 7000 esemplarie pe 128 de pagini in octavu, calendarulu nostru se va recomandá si acum singuru, deca va fi ajunsu in manile onoratului publicu cetitoriu. Dar si pana atunci nu credemu se ne timbreze cinev'a de inmodesti, deca vom impartesi aici pre scurtu cuprinsulu interesantu alu acestui calendaru. Éta-lu dar!

I. Partea pur-calendarografistica, a-réta precisu si acuratu ori ce notitie de interesu referito-

rie la impartirea timpului, cá si cronologi'a diferitelor epoace, eclipsele, posturile, serbatorile etc.; apoi fazele lunilor, interesante noti'ie meteorologice de dupa rezultatul meteorologiei moderne si caracteristicile anului 1890.

II. Datele statistice referitorie la Metropoli'e sunt de ajunsu pentru necesita'tile ori-ca'rui crestinu ortodocsu orientalu din dieces'a no'stra mai alesu; ér cele despre eparchi'a Aradului corespundu pre deplinu tuturoru ascepta'rilor.

III. Tergurile din Ungari'a si Ardealu sunt insemnate de dupa datele oficióse ale guvernului, si n'a remasu neamintitu aprópe nici unu punctu comercialu insemnatu. Scala timbrelorú este facuta pentru tote trebuintele. Taxele postali pentru epistole, asemnate postali si depesie atát in launtru, cât si afora de monarchie sunt éra'si scose dela directiunea centrala a postelorú si telegrafului. — Cunóscerea banilorú din monarchie inca folosese multor'a. Dar mai bine primita va fi de siguru „tarifa zonelorú“ dela ca'ile ferate, care da desluciri sigure pentru ori-ce linie ferata, ce este cuprinsa in zona.

IV. In partea literaria se afla: o interesanta novela intitulata „**diu'a de mane**“ scrisa de parintele A. Hamsea, in care cetitoriulu afla, cum are se se porte, deca doresce fericire vremelnica si vecinica. Dupa poesi'a bardului nostru V. Alexandri intitulata „**Oda ostasilorú romani**“ urméza unu tractatu interesantu „**Banulu**“ de dlu drd. Septimiu Siveru Boesian; apoi éra'si o poesie de V. Alesandri intitulata „**Stelele**.“ Dlu T. Pinteru delecteaza pre cetitori cu nisce noti'ie caracteristice „**Despre unii barbati mari**“; ér dupa aceea cetesce cetitoriulu dela regretatul nostru poetu Mihaiu Eminescu „**Mai am unu singuru doru**“ Dlu T. Ceantea prin tractatulu seu „**Influinti'a atractiunei corpurilorú ceresci asupr'a pamentului**“ chiarifica si aráta in modu elementaru causele, din cari se intempla tempestá'tile in aerulu atmosfericu, precum si muntii vomitori de focu si cutremurulu de pamentu. Basatu pre studiile si esperiintele renumitului profesoru Rudolf Falb ni aréa autorulu si timpulu, cand avemu se asceptámu ivirea atároru fenomene elementarie. — La aparintia obositulu cetitoriu se distrage in poesi'a lui A. Muresianu intitulata „**Unu suspinu**“ si in doue fabule instructive „**Camil'a si Vulpea**“ de A. Cantemir si Const. Negruzzi si in „**Joe si Modesti'a**“ de S... — Dupa aceea dlu invetiatoriu practicu Iuliu Grofsioreanu areta „**Cum trebuie se crescemu prunci**“ ca se devina adeverati membri folositori pentru bisericá, natiune si patrie. — Dar pote-cá nemicu nu va placé cetitorilorú atát de multu, ca si cantecele poporali ale dlui invetiatoriu Romulu Bortósiu, s'au doinele si horele dlui inv. Vasiliu Sal'a, ori dóra doinele dlui inv. Teodoru Daulu. Intru aceste se esprima dorulu, dorerile si suferintiele unei párti ale Romanilorú.

V. Partea economica ni-infaciosiéza o icóna despre turnulu numitu alu lui Eiffel dela espositiunea universalá din Paris, cu interesante noti'ie comparative si economice. In tractatulu „**Prietenii cá cei maimari**

vrasmasi,“ dlu Iuliu Grofsioreanu sbiciuesce vinarsulu, pip'a si luculu. — Aici urméza acum instructivele „**proverbie despre economie**“ de dlu Ioanu Popea, „**apoi trei profeti ai timpului**, asemenare intre arta sinatura, acidulu de salicyl in economi'a de casa, cáttimpu pórtá animalele, crescerea galitiilorú, reguli pentru stepane la angagearea de servitoare, medicamentu contra dorerilorú de ochi, medicamentu siguru contra dorerilorú de dinti, si in contra dorerilorú reumatice; in fine partea economica se incheia cu o tabela frumosa despre calcularea intereselorú pre ani, luni si díle, dupa ori ce capitalu cu procente dela 5—8.

VII. Partea distregatoria aduce multe de tote, ce de siguru voru formá pentru cetitori multe seri placute.

VII. Anunciurile de tot feliulu inca voru tinde mana de ajutoriu multorú neorientati. —

De dupa acestu cuprinsu bogatu, in carele cu totu dreptulu afla cetire placuta si interesanta ori ce romanu, incepnd dela clasele cele mai culte, pana in colib'a tierenesca, dupa-ce pretiulu este numai **30 cr** v. a., suntem de firma convingere cá on. publicu va affá, cum-ca tipografi'a diecesana, respective redactiunea calendariului n'a cautatu interese materiali cu edarea lui, ci pur si simplu a avutu in vedere numai scopulu nobilu de a latí in poporulu nostru gustulu pentru cetire. — Si ca acést'a se se vedia si mai eclatantu, dechiarámu aici, cá dela 10 exemplarie se dá unulu rabatu, ér dela 20 exemplarie, ori mai multe se da ori si cui rabatu 20% si in totu casulu se mai solvescu si spesele de posta.

Doritorii de a avé acésta carte unica in feliulu seu atát in privinti'a cuprinsului, cât si in a pretiului, se se adreseze directe la „**Tipografi'a diecesana**“ in Aradu, si fie siguri de servitiu prompt si coulant.

D i v e r s e .

* **Instalare de protopresviteru.** Parintele protopresviteru alu Banat-Comlosiului Paul Miulescu s'a introdusu in oficiu Duminec'a trecuta prin comisariulu cons. Paul Tempea. Felicitám de nou pre parintele protopresviteru si-i dorim viétia si sanatare, cá se póta conduce cu celu mai bunu succesu clerulu si poporulu din tractulu Banat-Comlosiului. — Se traiéscá!

* **Medicu romanu in Aradu.** Dlu Aureliu Damian, doctor in medicin'a universalá dela universitatea din Vien'a, profesoru de igiena la seminariulu romanu ortodocsu de aici si specialistu in morburi de femei s'a stabilitu definitivu cu locuinti'a in Aradu strad'a Széchenyi Nru. 1. si-si ofere servitiile sale medicale publicului din-orasiu si provincia. Dlu Dr. Damian tiene órele de consultatiune dela 8—9 óre diminéti'a si dela 3—4 dupa amédi. Lu-recomendám in deasebit'a atentiune a publicului nostru.

* **O lucrare uriasa.** O lucrare uriasa severiesce inim'a omului, care dupa cum scimu represinta unu muschiu de o greutate de 12 unce. Fie-care bataia a inimei arunca prin vine 6 unce de sange cu o presiune de 13 funti pe nnu policaru cvadratu. In 24 de óre face inim'a in starea ei normala 100,000 de bătài si severiesce deci o lucrare, ca si când ar avé se ridice o greutate de o tona la o inaltime de 120 de urme. La o durata de 70 de ani a vietii bate inim'a de 2500 milióne de ori si acestea tóte le face fara se ostenésca, fara se fia unsa ori reparata. Unde e masin' a aceea, care e in stare se severiésca o asemenea lucrare ?

* **Ciocnire de trenuri.** In 5 Octomvre sèr'a s'au ciocnitu la Manchester pe calea ferata Northwestern unu trenu acceleratu cu unu trenu de marfa. S'au sfarimatu trei vagóne de persóne, au fostu ucise trei persóne si ranite fórté multe, intre care 12 greu.

* **Dilele critice din anulu 1890.** Rudolf Falbu a datu unu calindaru alu dileloru critice din anulu viitoru. In acestu cal. din 1890. (pana la finea lui Augustu) si aratà cu succesu, cà dilele critice indicate de elu in ori si ce casu se vor intemplá. Falbu publica in calindarulu seu dilele critice dupa cum urméza: Dilele de ordinea antaiu: 28 Septemvre, 30 Augustu, 19 Februarie, 20 Martie, 20 Ianuarie, 31 Iuliu si 28 Octomvre; dilele de ordinea a dou'a: 19 Aprilu, 5 Aprilu, 4 Mai, 3 Iunie, 2 Iulie, 13 Octomvre, 12 Noemvre si 12 Decemre; dilele de ordinea a trei'a: 14 Septemvre, 26 Noemvre, 18 Maiu, 5 Februaru, 15 Augustu, 26 Decemvre, 6 Ianuarie, 17 Iunie si 17 Iulie. Ordinea, in care suntu puse dilele critice, arata tari'a loru in descrescere. Asia d. e. 18 Septemvre este cea mai tare si 28 Octomvre cea mai slaba di critica din ordinea antaiu. 12 Decemvre ar trebui se fia pusa cu o ordine mai inalta si se valoreze cá di critica de ordinea antaiu; tot asemenea 26 Noemvre si 17 Iuliu (dile din ordinea a trei'a) de buna séma in sirulu dileloru critice din ordinea a dou'a.

* **Natalia Keşco.** Sub titlulu acest'a cetimu in „Telegrafulu Românú“ din Bucuresci urmatórele:

Nu cunosc, n'amu inalt'a onóre a cunosce pe regin'a Serbiei, dar amu avutu onóre de a cunósce acum dóue dieci de ani si cev'a pre dsióra Natalia Keşco.

Amu cunoscutu pre când faceamu parte din nobilimea basarabéna. Pe atunci d-s'a o gingasia si candida copila româncea, traia intr'un cercu de mari proprietari din nenorocita Basarabie, toti boeri romani, cari nu voiau si nu permiteau se intre in cerculu loru intimu parveniti din Rusi'a, ce navaliau in partea Moldovei, rapita la 1812.

In salonulu betranului Keşco nu se permitea de a vorbí muscalesce si toti cei cari intrasera in casele sale, conversau s'au romanescce s'au francuzescce.

Când muri betranulu Keşco, boerii romani reformara salonulu loru intimu la dn'a Keşco.

Aci, acelea-si obeციuri, aceea-si ura in contr'a streinului eutropitoriu insufletit'á pe toti.

Eram tineru pe atunci, gonitu din universitate, pentru cà amu luatú parte la o manifestatia ostila guver-

nului a studentiloru, amu fostu adusu intre doi gendarmi la Chisineu, n'am frecuentatu alta casa decât aceea a dómnei Keşco, pe care o numiamu noi toti curtea romana. Aci petreceamu diu'a, aci prândiamu, aci petreceamu sarile.

Pre toti câtí eram, ne lega aceea-si ura. acela-si dispretiu pentru partea muscalésca a societátii din Chisineu.

Tóte acestea-mi vinu adi in memorie, când audu cà ex-regin'a Natali'a a devenitu acum o ruso-filo infocata, cà o iubire adéncă pentru Sf. Rusie insufletiesce acésta inima romana si ca patri'a A. S. R. e Rusia, precum a declarat-o regin'a la Odes'a.

Tempora mutantur!... Asia este, dar schimbarea e pré mare.

Remane a se sef, daca scésta schimbare e sincera, e adéncu sapata in sufletulu acestei femei. Z. A.

* **O crima misteriósa la Madridu.** Lumea din Madridu e emotionata de o crima misteriósa ce s'a comisu de curendu.

Éta imprejurálie in care s'a descoperitu crim'a:

Acum cate-v'a dile, niste copii jucându-se lunga hanulu „de la Lun'a“ pe drumulu Carabanchelu, gásira capulu unui individu mutilatu intr'unu chipu orbilu. Urechile, nasulu erau taiate, pielea de pe fatia erá jupuita cu totul. Capulu remasese neatinsu si pe elu nu se vedea nici o pata de sange.

Se pare cà capulu a fost taiatu cu unu instrumentu forte taietoru. Pe corpu erau mai multe rani, din care vr'o doue la pieptu adanci. Mórtea a provenitu din aceste rani.

La vr'o suta de pasi de loculu, unde s'a gasitu corpu, s'a gasitu o bucata de carne care parea a fi de la picioru.

Afara d'ast'a, agentii sigurantiei publice gasira pe strad'a Toledo, la doui kilometri de loculu unde erá cadavrulu, o ureche, care s'a constatatú a fi a victimei.

Doctorii insarcinati cu examinarea cadavrului, declarara ca crim'a a fost comisa de celu mult 48 ore.

Dupa bucátile de haine ce s'au gasitu, s'a presupu la inceputu cà victim'a e unu omu de rîndu si anume vr'unulu scapatu din asilulu de seraci. Cu tóte cercetárilé facute nu s'a ajunsu la nici unu resultatu.

Dupa doue dile de la descoperirea crimei, pe alta strada s'a gasit o ureche taiata. S'a constatatú cà acésta ureche apartiene cadavrului de pre drumulu Carabanchelu.

Politi'a si-urméza cercetárilé dér pana acum'a n'a datu macaru de urmele asasinului. Se cerede cà asasinulu ve remanea nedescoperitu cum s'a cam intemplatú de multe ori acést'a la Madridu.

* **Adormitu de 12 ani.** Se afla acum'a in Statele Unite, la Utica, unu arendasiu, Hermanu Harms, care dórme de doispredece ani.

In decursulu anului 1877, Harms a sositu in Illinois si s'a stabilitu la Utica cu nevasta s'a si cu doi copii. Avusese alta-data accese violente de friguri. si abia

instalatu, căzu într'unu somnu neinvinsu care tienu trei ani. Apoi se destepta într'o zi si putu se se ocupe de seceratulul câmpului. Dar in curendu, apucatu éراس de somnu, dormi iara-si trei ani. Noua desteptare de câte-va zile, apoi nou'a criza de somnu si acést'a mai de multe ori, pâna in timpulu din urma, cand arendasiulu se destepta in fie-care zi câte-v'a minute pentru a adormi si mai adêncu.

S'au incercatu de tôte. S'au datu adormitulul totu felulu de stimulentu: chinina, stihina, etc., nimicu n'a pututu se'lu scôta din amortîrea lui.

Acum doi ani, fiulu celn mai mare, descurajatu de a vedé pe tataseu in acést'a trista stare s'aspendiuratu într'unu siopronu, si peste câte-v'a luni dupa aceea fiulu celu de alu doilea facù tot asia.

Slabiciunea facultâtiloru lui Harms erau asia că nu si-a datu séma de disparitiunea celoru doi copii ai sei.

Astadi arendasiulu dórme mereu, semenându mai multu a mortu de cât viu, si pâzitu de biat'a nevasta sa, care nu se departéza dela capulu lui.

* **Arsu de viu.** In diu'a de 12. Septemvre a. c. unu copilu anume Nicolae, in versta de cinci ani, fiulu locuitorulu Voicu Matei din comun'a Persinari, judetiulu Dâmboviti'a, aflându-se singuru in casa, s'a dusu lînga masin'a sobei, dela care luându focu hainele de pe dên-sulu, a arsu asia de gravu că a dou'a di a incetatu din viétia.

* **Ravitu de unu rîmătoru.** La 17 Septemvre a. c. patru copii ai locuitorulu Ilie Ión din comun'a Basesci judetiulu Bacau, remanendu singuri acasa, unulu din ei, fat'a cea mai mica, de unu anu si junetate, vîrîndu degetele mânei drepte prin gardu le-a apucatu si ruptu unu rîmatoru ce se aflá in gradina.

* **Sinucidere.** In ziu'a de 22 Septemvre a. c., s'a gasitu, de catra locuitorulu Constantinu Baltagu, in riulu Siretu, la locul numitu „balta cojocariului“ teritoriulu comunei Cotu-Vamesiului, judetiulu Romanu, cadavrulu unui individu in virsta ca de 47 ani, incinsu numai cu brâulu preste corpu, ajunsu cu deseavârsire in stare de putrediuene.

Dupa cercetârile facute, s'a descoperitu că acelu individu se numesce Gavrilu Tanase, de locu din comun'a Carolu I. de unde s'a facutu neveditu inca de pe la 1 Aprilie, si care a fostu recunoscutu de o fica a s'a numita Profira Vasile-Holbanu, din comun'a Cotu-Vamesiului. Profira a declaratú că nu are nici o bânuiala asupr'a mortiei parintslui seu, de ôre-ce dên-sulu s'a exprimatú in mai multe renduri că din caus'a bólei ce suferea se va sinucide, ceea-ce a si facutu. Casulu s'a comunieatu parchetului.

„Telegr. Rom.“

* **Piati'a Aradului** din Vinerea trecuta: Grâu de celu mai greu 7.90 fl. ér acelu amestecatu 7.50 fl. — secara 5.60 fl. — Orzulu s'a vendutu cu 5.60 fl. — Ovesulu 5.60 fl. — Cucuruzulu 4.50 fl. — Mazere 20.—

fl. — Fasolea 10.50 — Lintea 24 fl. — Cartofi 3 fl. per 100 chgr.

Carnea de vita chil'a 52 cr, cea de vitielu chgr. 80 cr, cea de porcu 52, cea de oie 30 cr, unsórea chil'a 68 cr, ér elis'a per chila 58 cr. v. a.

Au aparutu si se afla de vendiare, in „Tipografi'a diecesana“ :

1) „**Metodica scólei poporale**“ de *Dr. Petru Puposiu*, prof. — partea speciala. — Pretiulu 1 fl. 05 cr. francata.

2) „**Cursu practicú**“ despre cultivarea pomiloru si a fragariloru, de *I. P. Reteganulu*, inventiatoriu. Pretiulu 35 cr. francata.

Concursu.

Conform ordinatiunei Veneratulu Consistoriu se escrie pe statiunea invetiatoréscu din **Seleusiu-Cigherelu**, dela scól'a II-a din partea Seleusiuului, cu terminu de alegere pe **15.27 Octomvre a. c.**

Emolumintele sunt :

1) In Hani gat'a 250 fl. 2) $\frac{1}{4}$ sesiune pamentu aratoriu si o cânepisce. 3) 8 orgii de lemne din care 4 sunt pentru scóla. 4) pentru familie 10 fl. 5) pentru scripturistica 10 fl. 6) pentru conferintie diurna si carausia. 7) cuartiru cu gradina de legume.

Recursele ajustate conform prescrielorú stat. org. adresate comitetulu parochialu, se se tramita P. O. D. protopresviteru si inspectoru de scóle Ioanu Cornea in B. Ineu (Tenopolea) recurentele avêndu a se presenta in vre-o Dumineca ori serbatóre la sft'a biserica, spre a-si aretá desteritatea in cantu si tipicu.

Datu din siedinti'a comitetulu parochialu tienuta la 13/25 Septemvrie 1889.

Parteniu Zaslo, m. p.
presiedinte.

Iulianu Butariu, m. p.
notaria.

—□—

Pentru deplinirea postulu invetiatoréscu, dela scól'a gr. or. romana din comun'a **Spat'a**, protopresviteratulu si inspectoratulu Lipovei, se escrie concursu cu terminu de **30 de zile dela prim'a publicare.**

Emolumintele sunt :

In bani gata 120 fl. v. a. In bucate 10 chible de grau si 20 de chible de cucuru. 4 jugere de pamentu parte aratoriu, parte fenatiu, 8. stangeni de lemne din care se va incaldi si scól'a, pentru familiasu 10 fl. pentru conferintie 5 fl. pentru scripturistica 5 fl. cortelu liberu cu gradina de iegumi de 800 stangeni.

Recursele instruite conformu statutulu organicu, si adresate comitetulu parochialu din **Spat'a**, se se tramita parintelui Cristoforu Giuchiciu in Banat-Lippa si pana la terminulu de alegere au se se presinte in vre-o Dumineca in sf. biserica spre a-si aretá desteritatea in cantare si tipicu.

Spat'a, 14. Septemvre 1889.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu: **CRISTOFORU GIUCHICIU**, m. p.
inspectoru de scóle.

—□—